

rozenkrans (met excuses aan de domineesdochter, -vrouw en -moeder voor het beeld) van haar leven, vol met blijde, droeve en glorierijke geheimen, 'tot lering ende vermaak' van haar kinderen. Voor de (kerk)historicus zitter er tussen de overwegend alledaagse kralen van haar belevenissen, beschouwingen, teleurstellingen en vermaningen ook ware parels uit het kerkelijk leven van de negentiende eeuw, die vooral de gezapigheid van dit (burgerlijke) leven treffend weerkaatsen. In het eerste deel zijn deze nog het meest te vinden, waar Keetje Bruins onbevangen terugblijkt op een tamelijk onbekommerde jeugd. In het tweede deel is zij te zeer in beslag genomen door de beslommeringen van haar huwelijk met de bijna vijftien jaar oudere weduwnaar Cornelis Hooijer (1802-1873) en haar gezin van zeven kinderen die naar alle kanten uitzwermden, om nog voor veel andere zaken oog te hebben.

Kerkhistorisch gezien is deze (her)uitgave uitzonderlijk, omdat het een van de schaarse gelegenheden is om kennis te nemen van een vrouwelijke visie op het kerkelijk gebeuren. Niet, dat de schrijfster zich een oordeel over kerk of theologie 'aanmatigt' - daarvoor is de hervormde kerk ook voor haar te vanzelfsprekend een mannenkerk - maar wel door haar levenslange omgang met kerkmensen. Zowel bij haar vader in 's-Graveland als bij haar man in Zaltbommel zie je voortdurend predikanten over de pastorievloer verschijnen. Hoewel zelf natuurlijk deel uitmakend van die kerkelijke 'Umwelt' blijkt ze soms toch enige afstand te kunnen nemen om met gevoel voor detail op 'kleinigheden' uit het kerkelijk milieu van de negentiende eeuw te attenderen. Nu eens moraliserend dan weer met een kritische ondertoon laat zij ons allerlei ongerijmdheden zien, bijvoorbeeld de diepe standsverschillen die juist in de kerk het duidelijkst tot uitdrukking komen in haar schildering van de strikte scheiding van de banken, of 'het priesterlijk waas' waarmee predikanten zijn omgeven en 'dat eigenlijk in de katholieke kerk thuis behoort' (dl I, p. 35, 51), terwijl anderzijds 'de roomschen' in deze wereld weer niet bestaan, zelfs niet bestaan mógen, blijkens een ver familielid Ds Palthe die het 'zijn levenstaak achtte zooveel maar immer mogelijk was, de roomsch-katholieken uit den omtrek van Oldenzaal te weren' (dl I, p. 94) en die hiervoor heel zijn vermogen veil had.

Echt feministische kost is het niet, maar toch is hier een zelfbewuste vrouw aan het woord, die zich heeft laten inspireren door haar lievelingsschrijfsters George Sand en George Eliot, wat voor die tijd getuigt van een even opmerkelijke als onafhankelijke geest en smaak. Misschien komt het hierdoor dat deze levensherinneringen regelmatig boven het mikro-wereldje van een domineesdochter en -vrouw uit komen. De reformatorische (kerk)historicus is door een katholieke collega te benijden om een dergelijke vrouwelijke verruiming van de blik op kerkelijke toestanden en ontwikkelingen; uit een roomse pastorie heeft men zo'n blik niet te verwachten.

'Historische pedagogiek' in meerdere opzichten, dat biedt de levenswijze oude vrouw niet alleen haar eigen kinderen. Tussen haar jeugd die zij nog geheel in de geest van Jan Salie doorbracht, toen 'alles in die ouderwetsche maatschappij als een busje in elkander sloot' (dl I, p. 35), en haar oude dag ligt ruim een halve eeuw, en zij was zich er heel goed van bewust dat de samenleving in de jaren tachtig van de vorige eeuw al onweerstaanbaar aan het 'moderniseren' was, want 'er is in dezen tijd oneindig meer wrijving en ontwikkeling; leesgezelschappen met hun illustraties en lectuur verruimen ook op de dorpen en in de burgerlijke kringen den gezichtseinder; er is meer lust om van het leven te genieten; een menigte kleingeestige beperkingen van onschuldig genot zijn